

INTERJÚ

Interjú Prof. Dr. Grüll Tiborral iskolaévekről, katonaságról, fontos tanáregyéniségekről és az ókori örökségről, valamint arról, hogy melyik ókori szerzővel borozna legszívesebben*

*Sopronban születettél, ott is nevelkedtél. Milyen volt a határsáv mellett felnőni? Mesél-
nél egy kicsit a '70-es/'80-as évek Sopronjáról?*

Hogy milyen volt a határsáv mellett felnőni? Frusztráló. A harmadik emeleti laká-
sunk erkélyéről ugyanis szó szerint átláttam Ausztriába (tiszta időben a Schnee-
bergig is el lehetett látni), vagyis a „szabad világba”, ahová életemben először
1990-ben, 26 évesen jutottam ki. És ami végképp zavart: Sopronba nem lehetett
„csak úgy” elmenni. Győr után két helyen is határőrök szálltak fel a vonatra és
mindenkitől elkérték a személyijét, és alaposan ki is kérdezték, hová és kihez uta-
zik. Emlékszem, egyszer Gyöngyösről jött el egy gimis barátom, és két határőr
emelte le a vonatról. Nem hitték el neki, hogy nem illegális határátlépésre készül.
Azt mondták, ha nem jöttem volna ki elé, akkor a következő vonatra felrakták
volna és irány vissza Gyöngyösre. Így éltünk. Nagyon szerettem a város környéki
erdőkben mászkálni, de még ott is állandóan igazoltattak. A legjobb erdőrészek
pedig a határsávhoz tartoztak, oda be se lehetett lépni, csak külön engedéllyel.
Lehet, hogy ezért is volt a város légköre nagyon zárt, szinte fullasztó. Alig vártam,
hogy kiszabaduljak belőle.

*És az iskola? Voltak nagy tanáregyéniségek, vagy olyanok, akikre szívesen emlék-
szel vissza? Igaza lehet Svejknak: „az élet nem illemtani iskola, mindenki úgy beszél,
ahogy tud”?*

* Az interjút Lindner Gyula készítette 2024 szeptemberében.

Persze, kiváló pedagógusok mindenütt akadnak. Én két tanáromra emlékszem vissza nagyon élénken: az egyik Kozák Lajos (1921–2003), igazgató és latintanár. Képzeld el egy Lennon-szemüveges, kisportolt, középkorú úriembert, aki mindenhatósága teljes tudatában üvöltve verte belénk – olykor szó szerint – a *declinatio*-kat és *coniugatio*kat. A falat kapartuk az órák előtt, nyüsztítettünk a félelemtől. Ez azonban csak addig tartott, amíg igazgató volt (vagyis 1981-ig), utána már megszélidült, és sokkal barátságosabb, emberibb lett. Mi azonban még évekig hideg verejtékben fürödve riadtunk fel álmunkból, és azt ordítottuk: „Igenisigazgatóúr!” Na, hát én miatta lettem latin szakos. Azt nem állítom, hogy nem tanultam semmit az egyetemen, de annyi fix, hogy kiváló alapozást kaptunk. A másik tanárom Bolla Marianna, aki amellet, hogy osztályfőnököm volt, biológiát is tanított nekem, ugyanis négy éven át biológia tagozatra jártam, heti 9 óra „bigyóval”. A tanárnőtől a tudás mellett emberséget, odafigyelést, törődést kaptunk, amit akkor – idióta tinédzserként – nem nagyon értékeltem, de később rájöttem, mekkora jótétemény volt. Egyszer például félrevont a biológiaszertárban, és számonkérte rajtam a „csöves farmert”, amit akkoriban a lázadás jelképeként hordtunk. Csak hosszú évek elteltével jöttem rá, hogy egyszerűen féltett a rossz hatásoktól, mert úgy érezte, többre vagyok hivatott. Nagyon sok jó történetet tudnék még mesélni róla, pedagógusként ma is ő az egyik példaképem.

Érettségi után jelentkeztl az ELTE-re, magyar–latin szakra, ahová rögtön fölvettek, majd előfelvételiként a következő egy évet a szombathelyi laktanyában töltöttd. Hogy emlékszel vissza a katonaság időszakára?

Beszéljünk először a felvételiéről, ami nem volt könnyű menet. Ma már alig hihető, de 1982-ben az ELTE magyar–latin szakára tizennégyszeres (!) volt a túljelentkezés. Az írásbeli mellett természetesen volt szóbeli vizsga is, amelyen maga Borzsák István akadémikus elnökölt, nyilván azért, hogy személyesen válogassa ki a jövő latin szakosait. Csakhogy ő mindenbe, így a magyar felvételibé is beleszólt, és persze senki nem merte ignorálni. Például megkérdezte tőlem, hogy a „kataklizma” szó honnan ered, és természetesen mélységesen lenézett, amiért nem tudtam. (A helyes válasz: a κατακλύζω, „elmosni” jelentésű görög igéből.) Hát ilyen kedélyes légkörben zajlott a felvételi, s már épp indultam kifelé – miközben azt latolgattam magamban, hogy melyik gyárba megyek el segédmunkásnak –, amikor a professzor utánam szólt: „Leconte” (ejtsd: lökón). Erre a kilincset lenyomva viszszanéztam, és a vállam fölött csak úgy odavettem neki: „de Lisle” (ejtsd: dö lil). Na, ebben a pillanatban éreztem, hogy fel vagyok véve! Tudniillik Leconte de Lisle (1818–1894) francia parnasszista költőre kérdezett rá, akinek csak a nevét hallottam addig, de úgy látszik, ez is elég volt neki. Persze tegyük azt is hozzá, hogy kiváló latin írásbeli felvételit is írtam, úgy kb. fél óra alatt.

A katonaság az megint egy másik történet. Nyilván ezt is mindenki másképp élte meg, de nekem „kijutott a jóból”. Tudni kell, hogy a „táposok” (előfelvételizsek) külön kasztot alkottak a seregben, akiket mindenki utált. Tisztek, tiszthelyettesek, sorkatonák. Bizonyára úgy voltak vele, hogy ha már egész életünkben úgys csak „dologkerülők” leszünk (például tanítunk), akkor mindent megtesznek, hogy legalább ezt az egy évet ne felejtsük el soha. Viszont, ha valaki a „nyulak” (gyalogosok) közé került, ott sok előfelvett volt, el tudott vegyülni. Az én „hákás” (hk = harckocsi) századomban jó, ha 3–4 tápos akadt, vagyis minket rendesen aláztak, gyötörték. Legtöbbit az öregkatonáktól szenvedtünk. Napirenden voltak a hajnalig tartó „beöntések” vagy „sikamikák”, amikor lehetőleg takarodó után a tűzoltócsőből (*alias* „anakonda”) locsolták a vizet a körletekbe. Ezt azután egy szalvéta nagyságú ronggyal kellett felitatni nekünk, kopaszoknak, ami úgy cirka 4–5 órát vett igénybe – az egyéb szemétkedésekhez ajánlott olvasmány Garaczi László *Arc és hátraarc* című kötete. Summa summarum, rettenetes egy év volt, addigi életem abszolút mélypontja.

Az egy év sorkatonai szolgálat alatt mennyit felejtettél? Harckocsizóként gondolom aligha lehetett declinatiókat, coniugatiókat gyakorolni, ókori auctorokat olvasni.

A leszerelés után – kis túlzással – még a nevemre is alig emlékeztem. Persze nem erre készültem, először nagyregényeket vittem magammal a laktanyába (Szentkuthy *Prae*-jét például, ami kb. 1200 oldal) – ezeket aztán az őrmester kéjes örömmel dobálta ki a szekrényemből, hozzáfűzve, hogy ha a legközelebbi körletszemlére nem tüntetem el „ezeket a vackokat” (nem egészen ezt a szót használta), akkor „vért fogok pisálni”. Akkoriban az ilyen fenyegetést illet komolyan venni. A végére már csak néhány Pilinszky-kötetem maradt, azokkal raktam tele a harckocsi toronykoszorúját. Ez lett a könyvtáram: egy repeszgránát – egy *Szög és olaj*; egy páncélgránát – egy *Kráter*-kötet; egy kumulatív gránát – egy *Beszélgetések Sheryl Suttonnal*. (A kb. 1 méter hosszú és 50 kg-os lövedéket persze senki nem mondta „gránát”-nak, mert annak a tisztességes neve „malac” volt.) A tankba szerencsére nem másztak be a tiszthelyettesek, és a hadgyakorlatokon (egy év alatt öt ilyenem voltam a Bakonyban) viszonylag nyugodtabban lehetett olvasni, mint a laktanyában, ahol ha meglátták, hogy valaki könyvet tart a kezében, azonnal kerestek neki valami „halaszthatatlanul fontos munkát”.

S ha már az ókori auctorokat említetted, őrzök egy nagyszerű élményt is ebből az időből. Köblös József, aki akkoriban történészhallgató volt (ma kiváló levéltáros, történész és református lelkipásztor) valahogy kijárta a laktanyában, hogy minden hónapban egy vasárnapon, mikor bent unatkoztunk a körletben (haza nem nagyon engedtek), lejöjjön egy ELTE-s tanár, és tartson nekünk előadást, lényegében bármiről. Emlékszem, Adamik Tamás jött le először, és természetesen

az „isteni” Catullusról beszélt, akiről mi csak annyit tudtunk akkor, hogy valami római költő, és kábé a tizedik percben már húztuk is a lóbőrt (ekkortájt bármikor, bármilyen körülmények között azonnal el tudtunk aludni, ha ülő helyzetben voltunk). De egyszerűen nem tudom szavakkal leírni, mekkora hatással volt ránk ez a gesztus, hogy hozzánk, *a senkikhez és semmikhez*, lejön egy igazi, hús-vér egyetemi professzor! Önmagában az, hogy emberszámba, sőt egyetemistaszámba vetek bennünket, és nem az ostoba bakadumát kellett hallgatnunk, hanem egy *igazi egyetemi előadást* – na ez fantasztikus élmény volt! Soha nem felejttem el Adamik Tamásnak ezt a kedvességet.

Az egyetem alatt kik voltak rád nagy hatással? És vajon miért? Ma, amikor 30 év tanítás áll mögötted, az ő habitusuk, tudósi étoszuk, vagy akár gondolataik fölrémelenek benned? Meghatározzák azt, ahogyan hozzáállsz az ókor téged érdeklő/érintő kérdéseire?

Ha belegondolok, alapvetően ketten voltak (vannak) rám igazán mély hatással, akik miatt ezt a pályát választottam: Scheiber Sándor (1913–1985), az Országos Rabbiképző Intézet igazgatója, és Szilágyi János György, a Szépművészeti Múzeum Kossuth-díjas művészettörténésze (1918–2016). Bármilyen megdöbbenő, de Scheiber Sándorral még az érettségi előtt, alig 17 évesen ismerkedtem meg. Az történt, hogy 1980-ban Babits Jónás könyve c. elbeszélő költeménye volt a magyar OKTV kiadott témája – abban az időben hosszú esszét kellett beadni –, és ehhez kerestem egy könyvet, amit az OSZK-ból „ideológiai okokból” nem adtak ki. Na erre bepöccentem, és írtam egy levelet a Rabbiképző könyvtárának, hogy ha megvolna nekik a kötet, akkor én szívesen felutaznék Pestre, hogy elolvashassam. Egy hét múlva kaptam egy nagyon apró betűkkel írt levelezőlapot: „Kedves Barátom! (sic) Vasárnap 9-kor várom lakásomon, a Kun utca 12-ben.” Aláírás: „Scheiber Sándor”. Persze már előző nap felutaztam, és vasárnap reggel 8-kor ott ültem a lépcsőházban, hogy pontosan 9-kor tudjak becsengetni. Fürdőköpenyben volt, bekísért a nevezetes könyvtárszobába, odaadta a keresett könyvet, amit én a kanapén ülve azonnalmód kijegyzeteltem. Utána vagy két órát beszélgettünk, mindenféle dologról, például nagyon megörült, amikor meghallotta, hogy restaurálják a soproni Szent Mihály-templomot, mert egy középkori oklevél szerint zsidó sírköveket is beleépítettek. Izgatottan kérdezte: „Ugye szétszedték?” (Mármint a templomot.) Sajnos le kellett lomboznom, hogy nem, nem szedték szét a templomot. Később még többször írt nekem, épp valami Mikszáth-témán dolgozott, és megkért, hogy kutassak fel neki bizonyos kiadásokat. Szóval, 17 évesen mondhatni neki dolgoztam. Nagy élmény volt, és később is találkoztunk, már egyetemista koromban. Szilágyi János György is nagy hatással volt rám. Elmondom, mi fogott meg először benne. A könyvespolcán, ahol egymás mellett tömött sorban álltak a vaskos

régészeti és művészettörténeti szakkönyvek, katalógusok, keresztbe téve feküdt egy József Attila-kötet. Ha valaki keresztbe tesz egy könyvet a polcán, az azt jelenti, hogy rendszeresen olvassa. Meg voltam döbbenve, mert addig ilyet még nem tapasztaltam: egy világhírű ókortudós, aki magyar költők verseit olvassa? Gyakorlatilag én voltam abban a szemeszterben az egyetlen tanítványa, mert a többieket módszeresen elüldözte, több órát szánt ennek kivitelezésére. Amikor megkérdeztem tőle, hogy ezt miért csinálja, azt felelte: „Mert ha egy hallgatóm van, az legalább odafigyel arra, amit mondok.” Egyszer fel akartam vágni előtte, és egy kis bronzszoborra (ma már tudom, hogy egy *lar*-szobor volt), rámutattam: „Ugye a sugárkoszorús fej miatt ez egy Apollo-kisbronz?” Azt a csontig hatoló pillantást soha nem felejttem el, ahogy végigmért, majd kioktatólag így szólt: „Tudja, egy német professzor (a nevét már elfelejtettem), azt mondotta: aki egyet látott, semmit sem látott; aki ezret látott, egyet látott”. Ezzel jelezte, hogy egetverő baromságot mondtam, de ezt is úgy közölte, hogy abból okulni lehetett. Mondanom sem kell, soha többé nem mertem kéretlenül megszólalni.

Persze több olyan nevet is említhetnék, akikről mély benyomások értek még egyetemistaként. A teljesség igénye nélkül: Adamik Tamás, aki felmutatta nekünk a római irodalom kincseit, s amellet tüzet rakni is megtanított a nyaralójában; Déri Balázs, akitől *igazán* meg lehetett tanulni görögül; Komoróczy Géza, aki zseniális előadásain úgy hozta közel az ókori Mezopotámia uralkodóit, mintha közöttünk járnának-kelnének; Mezey László, akitől a latin nyelv iránti mélységes alázatot tanultuk; Mócsy András, akinek a rettenetes „Fecske” cigarettáját is simán elviseltük 90 percen át, mert olyanokat mondott a római császárkorról, amiket addig soha sem hallottunk (és azóta sem); Ritoók Zsigmond, aki nemcsak filológiai ismereteivel, hanem gentlemanságával is lenyűgözött minket; Szepessy Tibor, akivel az Eötvös Collegiumban az esti szemináriumokon az *Apostolok cselekedeteit* olvastuk; vagy Vizkelety András, aki csak úgy kezünkbe nyomta a Leuveni-kódexet az Egyetemi Könyvtárban.

Elég sokat jársz külföldön is, ez milyen hatással volt a munkásságodra?

Manapság ez már szinte természetes, de a '80-as években egyáltalán nem volt az. Először 1986-ban jutottam ki a *British School at Athens* patinás régészeti intézetébe (ott laktam, de inkább az amerikai intézet könyvtárát használtam), mert Patmosz-sziget ókori történetének forrásairól írtam a szakdolgozatomat. (Külön engedéllyel angolul.) Itt jutottam például arra a fontos felismerésre, hogy az ókortudomány Angliában egy „úri sport”, amit két teniszparti között lehet űzni. Abba is akartam hagyni az egészet, mert akkor úgy éreztem, ennek semmi értelme, hiszen mi a saját kis elégtelen eszközeinkkel és lehetőségeinkkel ezt a szintet soha nem fogjuk utolérni. Természetesen ma már másképpen gondolom, és számos eset

bizonyítja, hogy Magyarországról is lehet világszínvonalú ókortudományt művelni. A másik nagy lökést az jelentette a pályámon, amikor előbb 2002/2003-ban, majd 2005-ben összesen fél évet töltöttem Jeruzsálemben az Andrew W. Mellon Alapítvány ösztöndíjasaként az amerikai Albright Institute of Archaeology kötelékében. Néha úgy érzem, máig az itt szerzett tapasztalatokból élek és dolgozom.

Hogyan kerültél Pécsre?

Úgy, hogy hívtak. 1994-től négy éven át tanítottam Szombathelyen a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán (előbb történelem, majd magyar szakon), de 1998-ban kiléptem. Ennek részben magánéleti, részben szakmai okai voltak. Azon a nyáron épp egy gyerektáborban nyaraltam a srácaimmal, amikor csörgött a telefonom, és felhívott Tóth István, a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Ókortörténeti Tanszékének alapító-vezetője, és megkérdezte, volna-e kedvem szeptembertől itt tanítani. Természetesen azonnal igent mondtam. Sajnos ez az időszak, amíg „tudományos főmunkatársi” beosztásban itt dolgoztam, elég rövid ideig tartott (1998–2001), aminek elsősorban oktatásszervezési, illetve finanszírozási okai voltak. Nagyon jól esett viszont, hogy amikor 2001-ben Fábíán Zoltán egyiptológussal együtt engem is lapátra tettek, a hallgatók több mint 200 aláírással kérelmet adtak be az akkori dékánnak, hogy vegyenek minket vissza. Persze nem vettek. De ötéves szünet után 2006-ban Vargyas Péter akkori tanszékvezető visszahívott, és azóta itt tanítok.

Patmosz szigetéről¹ jutottál el „Ézsau három könnycseppjéig”². Ha végignézel az életműveden, nyilván mindegyik tanulmány, cikk, könyv más és más szempontból fontos, emlékezetes. De mégis: van ezek között olyan, amit különösen fontosnak tartasz? Akár a kérdésfeltevés szintjén, akár a keletkezés körülményeit, akár utóhatását, recepcióját tekintve?

Ami a recepciót illeti, eddig *Az utolsó birodalom: Az imperium Romanum természetrajza*³ a legidézettebb könyvem. Büszke vagyok rá, hogy Alföldy Géza azt írta róla egy emailben: „ez jelenleg a Magyarországon kapható legjobb könyv az ókori Rómáról”, és emlékszem, Tóth István is nagyra értékelte, egy képeslapot küldött, amire azt írta, hogy Alföldi András munkái jutottak róla eszébe. Hogy mit tartok „különösen fontosnak”? Ez idővel változik. Ha egy író jól működik, akkor van benne egy „szeméjtjelző készülék” (ezt Hemingway nevezte így), ami megmutatja,

¹ Patmiaka. Two Studies on Ancient Patmos. Budapest, 1989.

² Ézsau három könnycseppje. A zsidók három háborúja Róma ellen. Budapest, 2024.

³ Budapest, 2007.

mi mennyit ér valójában. A naplót olvasgatva feltűnt, hogy a rendkívül termékeny regényíró, Márai Sándor pontosan tudta, melyik két-három könyve fogja őt túlélni, és melyek azok, amelyeket hamar elfelednek. Egyébként pontosan így is történt. Saját könyveim közül fontosnak tartom az *Áruló vagy megmentő?* című kötetet, amely az első magyarul megjelent átfogó Flavius Josephus-monográfia,⁴ a kedvenceim pedig a két *50 dolog, amit nem képzeltél volna a rómaiakról*.⁵ A cikkeket most inkább hagyjuk, mert eddig 105 tanulmányom jelent meg hazai és külföldi tudományos folyóiratokban, illetve több mint 200 ismeretterjesztő cikket írtam különféle magazinokba, hetilapokba antik görög-római és bibliai témákban. Közülük sokról tudnék egyet s mást mesélni...

És min dolgozol éppen? Van esetleg olyan téma a tarsolyodban, amit mindenképpen szeretnél megírni?

2021-ben lefordítottam és kiadtam Tertullianus *De pudicitia* (Az erkölcsi tisztaságról) című írását, ami eddig magyarul még nem jelent meg. Tavaly a Gondolat jelentette meg a Tertullianusról írt kötetemet (*Rómaiak, zsidók, keresztények a karthágói Tertullianus életművében*), idén nyáron pedig lefordítottam és bőséges kommentárral láttam el az *Apologeticumot*, ami szerintem a szerző egyik legfontosabb műve. Ez egyelőre még kéziratban van. Ekkor úgy éreztem, ideje volna nekilátnom egy angol nyelvű, átfogó Tertullianus monográfia megírásának, és már meg is írtam belőle nagyjából 100 oldalt, de szeptemberben kezdődött a hajtás-pajtás, úgyhogy egyelőre félre kellett tennem ezt a munkát. Tervben van még néhány magyarul eddig még meg nem jelent művének lefordítása is: az *Ad nationes*, a *De anima* és a *De resurrectione carnis*. Ezek a közelebbi terveim, nagyobb távlatokban egyelőre nem gondolkodom, illetve „sodródok az árral”. Meglátjuk, mire lesz lehetőségem, vagy épp mire kérnek fel.

Ritoók Zsigmond (akadémikus, ókortudós, az ELTE BTK Latin Tanszék professzor emeritusa) több interjújában említi professzor és tanár különbségét: habitusban, szemléletben, hallgatókhoz fűződő viszonyában. Te hogy látod? Tanár és/vagy professzor?

Nem „vagy”, hanem „és”. Számomra ugyanis *mindkettő* egyformán fontos. Persze tudom, hogy a tapasztalat azt mutatja: a legtöbb embernek vagy az egyik, vagy a másik megy jobban. Aki remek előadó, nem biztos, hogy ugyanolyan sikeres

⁴ *Áruló vagy megmentő. Flavius Josephus élete és művei.* Budapest, 2010.

⁵ *50 dolog, amit nem képzeltél volna a rómaiakról.* Budapest, 2013; *Újabb 50 dolog, amit nem képzeltél volna a rómaiakról.* Budapest, 2019.

a publikációk számát és minőségét tekintve; és fordítva: lehet, hogy valaki sokat publikál, de az előadóteremből menekülnek a hallgatók. Mindkettőre számos példát tudnék mondani. Nálam talán az a titok nyitja – ha szabad ilyen fellengzősen fogalmazni –, hogy mindkettőt *szeretem* csinálni. Nem mondom, hogy mindig – például, ha egy-egy évfolyam nem annyira inspiráló, vagy ha rám tukmált cikkeket kell írnom, az tud szenvedést okozni. De akkor is igyekszem a legjobbat kihozni magamból.

Ottlik Iskola a határonjában van egy mondat, ami akár a történész-mesterség keserű fölismerése, foglalata is lehetne: „Jóformán minden szavam hamis és pontatlan lesz, alighogy kimondom.” Ha igen, ez a rákfenéje annak, amit űzünk? Vagy túlzás és igenis vannak érvényes mondatok, amiket Scheiber, Szilágyi is kimondhatott az 1970-es, 1980-as években, és amelyeket akár Grüll Tibor is nyugodtan tolmácsolhat hallgatóinak 2024-ben?

Én ezt sohasem így fogtam fel. Nem a *saját szavaimat* akarom átörökíteni az utókornak, hiszen nem vagyok regényíró, hanem – ahogy az egyik előző kérdésben is elhangzott – egy habitust vagy étoszt, ami az antikvitás ránk maradt emlékeivel való értő foglalkozás. Ha ugyanis nem tanítjuk az ókori nyelveket, irodalmat, filozófiát, történelmet, vagyis nem foglalkozunk többé az antikvitás örökségével, akkor „mi, filológusok” (ahogy Nietzsche mondaná) nemcsak saját létalapunkat kérdőjelezzük meg, hanem az emberiség történetének egy ma is igen fontos korszakát hagyjuk feledésbe merülni, ami jóvátehetetlen véték. Scheiber, Szilágyi, Ritoók – és még sokan mások – azt tették, hogy megmutatták ennek az örökségnek egy-egy aspektusát, és segítettek azt *maig érvényes módon* értelmezni. Azért azt nagyon remélem, hogy egynémely témában nekem is sikerült ezt megtennem.

És akkor ezzel el is jutottunk a valódi kérdéshez: ez lenne az ókortudomány értelme? Ezeket az érvényes mondatokat vagy ezt a tudósi étoszt megmutatni a következő generációknak?

Nem tudok mást mondani, mint amit már sokan megfogalmaztak előttem: az ókortudomány értelme az antikvitás örökségének folytonos újraértelmezése. Merthogy az emberiség e rendkívül fontos formatív időszakának minden korhoz, így jelenünkhöz is van érvényes üzenete.

Zárásul egy nehéz és provokatív kérdés: melyik ókori szerzővel ülnél le sörözni/bo-rozni?

Amint az a fentiekből is kitűnhetett: két szerzővel foglalkoztam és foglalkozom behatóbban, az egyik Tertullianus, a 2. század végén élt egyházi író; a másik Flavius Josephus, a rómaiakhoz átállt zsidó történész. Egy karthágói vendéglőben szívesen asztalhoz telepednék Tertullianusszal, de attól tartok, hogy alkoholos italt aligha rendelhetnék, mivel beszélgetőpartnerem absztinens. Úgyhogy szép csendben elköláztatnánk egy sarokban, és én olyasmikről kérdegetném őt, mint te most engem, ebben az interjúban. Flavius Josephusszal a római Trastevere egyik tavernájában találkoznék, és azt hiszem azonnal rendelnénk egy üveg húszéves, jó érett falernumit. Én ugyan jobban szeretem a galliai borokat, ő meg a kóser galileai nedükért van oda, de Domitianus alatt szigorú importtilalom volt a külföldi borokra, így maradnánk a jól bevált campaniai boroknál. (Josephus nem vette annyira szigorúan az étkezési tilalmakat, főleg, ha borról volt szó.) A kötelező udvariassági fordulatok – és néhány pohár – után arra kérdeznék rá, hogy miért hazudott annyit a munkáiban. Remélem, ilyet nem fognak soha kérdezni tőlem a jövő történészei, se borral, se bor nélkül.

Az interjút készítette: *Lindner Gyula*